

Amsterdam University of Applied Sciences

Professionalisering jeugdwelzijn

Metz, Judith

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Metz, J. (2010). *Professionalisering jeugdwelzijn: achtergronden en analyse*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <http://www.hva.nl/bibliotheek/contact/contactformulier/contact.html>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Professionalisering jeugdwelzijn

Achtergronden en analyse

Dr. Judith Metz

Youth Spot

Onderzoeks- en praktijkcentrum voor jongerenwerk in Amsterdam

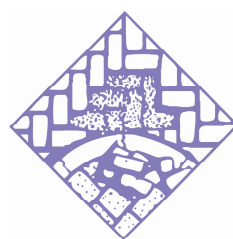
oktober 2010

Ijsterk

impuls

STICHTING
STREETCORNERWORK

Hogeschool van Amsterdam
Maatschappij en Recht

Colofon

Opdrachtgever Nederlands Jeugdinstituut

Tekst Youth Spot

Informatie Youth Spot

Wibautstraat 80 – 86

1091 GP Amsterdam

020-5488 126

Nederlands Jeugdinstituut

Postbus 19221

030-230 63 44

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Ontstaan jeugdwelzijnswerk 1870 – 1914
3. Opvoeden in het derde milieu 1914 – 1945
4. Jeugdwelzijn in de verzorgingsstaat 1945 – 1960
5. Samen jong zijn 1960 – 1980
6. Nieuwe zakelijkheid 1980 – 1995
7. Pedagogisch offensief 1995 – heden
8. Conclusie: op zoek naar een goede maat
9. Gebruikte bronnen

1. Inleiding

Rond de millenniumwisseling komt professionalisering van het jeugdwelzijnswerk hoog op de politieke en maatschappelijke agenda te staan. Enerzijds is dit een gevolg van de verschuiving van het aanpakken van problemen naar preventie, het voorkomen ervan. Anderzijds is het het resultaat van de kritiek op de kwaliteit en effectiviteit van het jeugdwelzijnswerk. Hoewel professionalisering pas recent een expliciet thema is in de ontwikkeling van het jeugdwelzijnswerk, heeft de daadwerkelijke professionalisering een lange geschiedenis. Zij is verweven met het ontstaan en voortbestaan van het jeugdwelzijnswerk.

In deze verkenning wordt daarom de professionalisering van het jeugdwelzijnswerk chronologisch in beeld gebracht. De 140 jaar dat het jeugdwelzijnswerk bestaat, kan worden ingedeeld in zes perioden. Deze perioden onderscheiden zich van elkaar in visie op de inhoud van het jeugdwelzijnswerk. Iedere periode begint met een korte schets van de ontwikkeling van het jeugdwelzijnswerk. Vervolgens wordt ingezoomd op de verschillende aspecten van professionalisering.

Wat is professionalisering?

Professionalisering heeft een smalle en een brede betekenis. De smalle betekenis is 'het tot een professie maken van het beroep. De brede betekenis is 'het verbeteren van de kwaliteit van de beroepsuitoefening. Binnen dit proces van professionalisering zijn drie componenten te onderscheiden:

- (1) Positionele professionalisering: *body of knowledge and skills, erkenning deskundigheidsterrein, beroepsvereniging, beroepscode (inclusief ideologie), beroepsregistratie (toegang tot arbeidsmarkt), tuchtrecht en controle op inhoud beroepsopleidingen en toegang tot deze.*
- (2) Inhoudelijke professionalisering: *EBP, werken binnen professionele kaders, na-en bijscholing, reflectie, monitoring en feedback, werkomstandigheden.*
- (3) (Begrensde) professionele autonomie: *zelfstandige afweging maken over wat nodig is, rekening houdend met cliënt, richtlijnen, team.*

Uit: Kader professionalisering jeugdzorg NJi, M.Berger & N. Zwikker 2010.

2. Ontstaan jeugdwelzijn 1870 – 1915

De professionalisering van jeugdwelzijn is nauw verweven met het ontstaan en voortbestaan van het jeugdwelzijnswerk.

Gewijzigde sociale verhoudingen

De wortels van het jeugdwelzijnswerk gaan terug tot de industrialisering van de Nederlandse samenleving aan het einde van de negentiende eeuw. Nederlanders trekken massaal naar de grote steden en komen vooral terecht in sloppenwijken waar de band met hun oude omgeving is

doorgesneden en een nieuwe binding niet direct tot stand komt (Nijenhuis 1987). De arbeidersbeweging doet van zich spreken (Nijenhuis 1987; Ney & Heuting 1989). Hoewel de praktische uitvoering van het sociaal werk nog bij het particulier initiatief ligt, neemt de invloed van de rijksoverheid gestaag toe. Wetgeving wordt uitgevaardigd om wantoestanden aan te pakken. In 1889 komt de Arbeidswet (in 1911 herzien) die kinderarbeid verbiedt voor kinderen jonger dan 13 jaar. Ook mogen vrouwen en kinderen niet langer dan tien uur per dag werken. In 1898 en 1901 volgen de kindervetten die ertoe leiden dat de overheid kan ingrijpen ter bescherming van verwaarloosde en mishandelde jeugd. Tenslotte worden kinderen verplicht om van hun 6^e tot 12^e jaar onderwijs te volgen (in 1969 werd dit verlengd tot negen jaar onderwijs en in 1975 tot in totaal tien jaar) (Nijenhuis 1987).

De nieuwe arbeidsverhoudingen en het gezinsleven resulteren in het besef dat kind-zijn een specifieke levensfase is en speciale aandacht (opvoeding) en materialen (speelgoed) vraagt (Selten e.a. 1996; Meilof 1999; Bijlsma & Janssen 2008). De jeugd groeit op in een samenleving die verschilt van wat hun opvoeders [families, onderwijs, kerk] generaties lang gewoon vinden. Voor het eerst tekent zich een generatiekloof af tussen kinderen en hun ouders en grootouders. Het gevolg is dat de jeugd vervreemd raakt van de sociale instituties en jongeren zichzelf gaan organiseren. Binnen alle politieke en religieuze stromingen ontstaan er jongerenverenigingen (Harmsen 1961; Bijlsma & Janssen 2008).

Vrije tijd voor de jeugd

Tegen de achtergrond van deze ontwikkelingen worden er vanuit de verschillende zuilen (socialisten, volksverheffers (progressief-liberalen), katholieken en protestanten) een vrijetijdsaanbod ontwikkeld voor (arbeiders)jongens en meisjes gescheiden, met een vergelijkbaar doel: binding van jongeren aan de gemeenschap, tegengaan van verloedering en radicalisering en verheffen van de arbeidersjongeren door het zich eigen maken van het wereldbeeld en daarbij behorende leefstijl van de gemeenschap. Geen van de zuilen heeft een pedagogische visie op de organisatie van het vrijetijdsaanbod voor jongeren. De zuilen zorgen zelf voor de middelen om het vrijetijdsaanbod te organiseren. Het werk wordt gedaan door betaalde krachten zonder dat zij daarvoor zijn opgeleid (Metz 2011 *forthcoming*).

Opleiding voor sociaal werk

In 1899 richten de progressief-liberalen de eerste opleiding voor sociaal werk op in Nederland. Dat de volksverheffers de eerste waren is het logisch gevolg van hun overtuiging 'dat de taak om maatschappelijke noden te lenigen niet alleen kan worden vervuld uit zin voor gerechtigheid en toewijding, maar dat sociale arbeid ook deskundigheid vereist' (Hueting & Schneiders, 1999, p7). De behoefte aan opleidingen sociaal werk werd onderschreven door het groeiende klassenbewustzijn van de arbeiders die de betuttelende liefdadigheid van de hogere klassen afwijst (Hueting & Schneiders, 1999).

De eerste twintig jaar maakt het bestaan van de opleiding sociaal werk weinig uit voor de (inhoudelijke) professionele kwaliteit van het jeugdwerk. De opleiding heeft tijd nodig om een goed curriculum te ontwikkelen en kwalitatief goede studenten te werven (Metz 2011 *forthcoming*). Aanvankelijk richt het onderwijs zich tot een opleiding van twee jaar met een theoretisch deel zoals sociologie, staatsinrichting, hygiëne en diverse sociale kwesties zoals arbeidswetgeving, drankgebruik en criminaliteit. Het praktische deel bestaat uit een bezoek aan diverse sociale instellingen en door het onder begeleiding werken in een instelling naar keuze (Ney &

Hueting 1989; Hueting & Schneiders, 1999). Behalve een verbetering van het sociaal werk, beoogt de opleiding tevens een bijdrage te leveren aan het vrouwenvraagstuk. Dit gebeurt ondermeer door vrouwen door scholing in de gelegenheid te stellen hun arbeid (al dan niet betaald) ten dienste te stellen aan de maatschappij (Bervoets 1994). De opleiding is alleen toegankelijk voor diegenen die de middelbare school hadden afgerond en tenminste 23 jaar oud waren. Praktisch heeft dit tot gevolg dat de opleiding niet toegankelijk is voor leerlingen uit de arbeidersklasse (Hueting & Schneiders, 1999).

In de eerste jaren van haar bestaan wordt de opleiding niet goed bezocht. Na het eerste jaar waarin een groep oudere en zeer gemotiveerde leerlingen eindelijk zijn gestart, lukt het de opleiding nauwelijks voldoende studenten te werven. Ook de intellectuele prestaties van de leerlingen is een aandachtspunt (Ney & Hueting, 1989). Ten slotte tobt de opleiding met 'zenuwpatiënten die de voortzetting ontraden moest worden (aankomende studenten bekommeren zich meer om de vraag wat het maatschappelijk werk voor hen kan betekenen terwijl de vraag moest zijn wat zij voor het werk konden betekenen)¹.

Tussenstand

De professionalisering van het jeugdwelzijnswerk is nauw verweven met haar ontstaan en voortbestaan. Tijdens de eerste jaren van het jeugdwelzijnswerk is er geen sprake van professionalisering. De eerste aanzetten die worden gedaan hebben allen het karakter van positionering. De werkzaamheden worden uitgevoerd door betaalde krachten die betaald worden vanuit het particulier initiatief. Vanuit een van de zuilen wordt een brede opleiding voor sociaal werk gestart omdat zij de overtuiging heeft dat sociaal werk uitgevoerd moet worden vanuit een zekere deskundigheid, en niet vanuit een betuttelende liefdadigheid. Wat de inhoud van die deskundigheid moet zijn is nog de vraag. Welke kennis en vaardigheden nodig zijn voor het jeugdwelzijn is nog geen aandachtspunt.

6

3. Belang van jeugdwelzijnswerk 1914 – 1945

In de periode tussen de eerste en de tweede wereldoorlog heeft de professionalisering van het jeugdwelzijnswerk nog volledig het karakter van positionering. Er is geen aandacht voor de inhoud en werkwijzen.

Behoeftes aan jeugdvorming

Door de Eerste Wereldoorlog neemt de aandacht voor jongeren toe. Toenemende werkloosheid en het sluiten van scholen leiden ertoe dat kinderen en jongeren op straat hangen. De rijksoverheid stelt een 'Staatscommissie tot onderzoek van de ontwikkeling van jeugdige personen van 13-18 jaar' in (Nijenhuis 1987). De conclusie van dat onderzoek luidt dat de inmiddels bijna twintig jaar lange ervaring met de leerplichtwet en de kinderbeschermingswetten (ingevoerd in 1901) leert dat zes jaar onderwijs niet voldoende is om jongeren voor te bereiden op een volwassen bestaan. Ook wordt geconstateerd dat naast de interventies van de kinderbescherming in niet goed functionerende

¹ Notulen bestuursvergadering 11-9-1902. Aangehaald uit Ney & Hueting 1989.

gezinnen, ook preventief werken nodig is (Jansen e.a. 1989). Als oplossing beveelt het rapport 'vrije jeugdvorming' aan, wat nu jeugdwelzijnswerk heet. De Staatscommissie verstaat daaronder 'het geheel aan middelen aan jeugdvorming buiten gezin, kerk en school waarbij in vrijheid van aansluiting en zonder leerling verhouding wordt gearbeid'². De rijksoverheid stelt subsidie beschikbaar voor het jeugdwelzijnswerk, al is het bedrag van symbolische hoogte (Jansen e.a. 1989). Het rapport van de Staatscommissie is een erkenning van het jeugdwelzijnswerk met als vervolg een versterkte inzet door de zuilen (Metz 2011, *forthcoming*).

Menskracht

Binnen alle zuilen wordt het jeugdwelzijnswerk uitgevoerd door betaalde krachten zonder een specifieke opleiding. Omdat het met name in de clubhuizen moeilijk is om goede leiding te vinden wordt daar gestart met het werken met vrijwillige hulpleiders uit de bezoekersgroep. Ook de inzet van vrijwilligers biedt beperkt soelaas. Het vinden van goede beroepskrachten en vrijwilligers voor het jeugdwelzijnswerk blijft een probleem. De wisseling binnen de vrijwillige en de betaalde leiding van de club en de volkshuizen is groot. Hiervoor worden verschillende oorzaken aangewezen: het is werk dat specifieke vaardigheden vraagt, waar niet iedereen over beschikt. Ook is het onregelmatig werken (avonden en weekenden) een belemmering. Specifiek voor vrijwilligers geldt dat deze worden geworven onder leerlingen van het HBS en onder studenten. Zodra zij verkering krijgen of trouwen, stoppen zij vaak met het vrijwilligerswerk. In professioneel opzicht geldt dat het jeugdwelzijnswerk een slecht imago heeft: 'Er wordt neergekeken op dat fröbelwerk met kinderen en jongeren. De aantrekkingskracht van het werk is ook gering door het ontbreken van een duidelijk beroepsbeeld. De werkzaamheden worden nog steeds door de zuilen zelf gefinancierd, de beschikbare rijkssubsidie is symbolisch van omvang.

Koepelvorming

De individuele volkshuizen en patronaten verenigden zich respectievelijk in de Nederlandse Bond voor Volkshuizen en de Interdiocesane Jeugdcommissie (ook hier zien we de tweedeling terug tussen algemeen en katholiek). Reden voor de oprichting van de koepelorganisaties is kennisuitwisseling en het samen aanpakken van vraagstukken zoals het opleiden van vrijwillige jeugdleiders. Deze organisaties zijn overigens erg versnipperd, zowel langs de lijn van de zuilen als langs de lijn van type aanbod. In 1930 fuseert het rooms Katholieke instituut met de rooms Katholieke leergangen (Hueting & Schneiders, 1999; Jansen e.a. 1989).

Belang van opleiding

Na de Eerste Wereldoorlog dringt ook in religieuze kringen het besef door dat sociaal werk niet alleen door vrijwilligers als vorm van liefdadigheid kan worden verricht. Dat de rijksoverheid met ingang van 1921 al het nijverheidsonderwijs gaat subsidiëren, vergemakkelijkt de oprichting van de eerste Katholieke en Christelijke scholen voor maatschappelijk werk (1920 RK School voor Maatschappelijk werk te Sittard en 1926 Centraal Instituut voor Christelijke Sociale Arbeid Amsterdam). Deze opleidingen werden alleen door vrouwen bezocht (Hueting & Schneiders, 1999).

² Gerhard, A.H. (1919-1920). Over de rijpere jeugd. Kort overzicht van het verslag van de Staatscommissie tot onderzoek naar de ontwikkeling der jeugdige personen van 13-18 jaar. In *Volksontwikkeling* I, p233-234. Aangehaald uit Nijenhuis 1987, p114.

Naast de voltijd opleidingen voor sociaal werk, worden er diverse cursussen georganiseerd voor vrijwillige jeugdleiders/sters. Het cursusaanbod wordt gecoördineerd door twee instituten: een Rooms-katholieke en een algemene (Jansen e.a. 1989).

Aan de methoden van het werk wordt nog geen aandacht besteed. Het komt neer op de persoonlijkheid van de leid(st)er, welke ervoor zorgt dat een club bij elkaar blijft en dat er zinvol met de deelnemers wordt gewerkt. Er is geen sprake van steun vinden bij het geleerde op de opleiding: het geleerde sluit onvoldoende aan bij wat de praktijk vraagt (dit is overigens ook een punt van spanning tussen de praktijk en de Amsterdamse School voor Maatschappelijk Werk)' (Nijenhuis 1987).

In antwoord op het tekortschieten van de kwaliteit van de jeugdleiding nemen het Volkshuis en het Instituut voor de Rijpere Jeugd het initiatief tot het vormen van een opleiding voor jeugdleiders. Inzet is het overbruggen van de kloof tussen de bezoekers van de clubhuizen en de afgestudeerden van de School voor Maatschappelijk Werk (Nijenhuis 1987; Oudenaarden 1995).

Tussenstand

In de periode tussen de Eerste en de Tweede Wereldoorlog heeft de professionalisering van het jeugdwelzijnswerk nog volledig het karakter van positionering. De rijksoverheid zorgt voor de afbakening van het deskundigheidsterrein jeugdwelzijn, toen nog vrije jeugdvorming geheten, de vorming van kinderen en jongeren buiten kerk, school en thuis. De aanbieders van het jeugdwelzijnswerk gaan zich organiseren in koepelorganisaties. Bij alle partijen en zuilen is het besef doorgedrongen dat sociaal werk – inclusief jeugdwelzijn – specifieke deskundigheid vraagt. Dit wordt vormgegeven door de oprichting van diverse opleidingen voor sociaal werk en cursussen voor vrijwillige jeugdleiders. Het is overigens overheidsfinanciering die de oprichting van deze opleidingen mogelijk maakt. Paradoxaal genoeg gaat het afbakenen van een eigen deskundigheidsterrein gepaard met het inschakelen van vrijwilligers. Omdat het moeilijk blijkt voldoende geschikte beroepskrachten te vinden, wordt er gestart met het werken met vrijwillige jeugdleiders die afkomstig zijn uit de doelgroep. De wending naar vrijwilligers kan verklaard worden door het uitblijven van inhoudelijke professionalisering. Vanuit het jeugdwelzijnswerk is veel kritiek op de sociaal werk opleidingen. De inhoud daarvan sluit niet aan bij de praktijk van het jeugdwelzijnswerk. Ook is er nog geen duidelijk beroepsbeeld en zijn er geen ontwikkelde werkwijzen. Het enige wat voor betrokkenen helder is, is dat de persoon van de betaalde of vrijwillige jeugdleider centraal staat. De georganiseerde aanbieders van jeugdwelzijnswerk slaan de handen ineen om een opleiding voor jeugdwelzijnswerk op te richten.

8

4. Jeugdwelzijnswerk in de verzorgingsstaat 1945 - 1960

De opbouw van de verzorgingsstaat betekent een flinke groei van het jeugdwelzijnswerk en een flinke impuls voor de professionalisering.

Overheid betaalt

Na de Tweede Wereldoorlog neemt de rijksoverheid het initiatief over van het particulier initiatief (Metz 2009). De verontrusting over de zedeloosheid en baldadigheid van de jeugd is groot (Du Bois &

Meijers, 1987). De rijksoverheid stelt het Directoraat-Generaal Vorming Buiten Schoolverband (VBS) in binnen het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen (VBS). Zij hangt de gedachte aan dat buitenschoolse vorming een belangrijke plaats inneemt in het volwassen worden van de jongeren en dat deze vorming een systematische ondersteuning vanuit de overheid behoeft. Het VBS omvat de vrije jeugdvorming, belangenbehartiging van de ongeorganiseerde jeugd, sport en het volksoontwikkelingswerk. Parallel aan het VBS wordt door de rijksoverheid in 1946 de Landelijke Jeugd Actie Commissie in (LJAC) ingesteld, die een vergelijkbare taak heeft als het VBS (VNG 1957).

Een van de eerste initiatieven van het VBS is het geven van de opdracht om onderzoek te doen naar de massajeugd in 1947. Onder de elite is de verontrusting over de zedeloosheid en baldadigheid van de jeugd groot: 'Jongeren komen terecht in leefsituaties die worden gekenmerkt door industriële productiewerk, in plaats van ambachtelijke en agrarische arbeid, door snel uitbreidende woonkernen in plaats van oude dorpsgemeenschappen en door de mogelijkheid deel te nemen aan de vermaakindustrie in plaats van veelal kerkelijke jeugdverenigingen' (Du Bois & Meijers, 1987 p13). Het is de bedoeling dat VBS op basis van dat onderzoek beleid kan ontwikkelen om zo re-integratie van de massajeugd in de samenleving te realiseren (Meijers & Du Bois 1987b).

Het VBS en LJAC ontwikkelen drie subsidieregelingen voor de opvoeding van jongeren in het derde milieu die in 1955 ministerieel worden bekrachtigd. Ten eerste is er de rijksregeling voor subsidie voor het massajeugdwerk. Via landelijke jeugdorganisaties en koepels van het clubwerk kunnen instellingen geld aanvragen. Inhoudelijke richtlijnen ontbreken, het is de bedoeling dat het massajeugdonderzoek daar input voor gaat leveren (VNG 1957; Nijenhuis 1987). Een tweede belangrijke rijksregeling is de subsidie voor de 'samenwerkingsorganen op levensbeschouwelijke of algemene grondslag'. Deze regeling financiert koepelorganisaties zodat de rijksoverheid niet meer hoeft te onderhandelen met een wirwar van vaak kleine kerkelijke en particuliere organisaties die zich met een bepaalde activiteit van sociaal werk bezighouden. In plaats daarvan wordt het gesprek gevoerd met een beperkt aantal landelijke organisaties en koepels. De middelen zijn bedoeld voor de landelijke organisatie, de scholing van jeugdleiders, de kosten van gesalarieerde functionarissen van de afdelingen en voor extra ondersteuning van de lokale afdelingen indien nodig (VNG 1957). De derde belangrijke regeling voor het jeugdwelzijnswerk is rijksregeling voor de subsidiering van de sociaal-pedagogische opleidingen (VNG 1957), hier kom ik straks op terug. Naast rijkssubsidies, zijn er enkele gemeentelijke subsidies. Het jeugdwelzijnswerk wordt vanuit gemeenten slechts mondjesmaat gefinancierd (VNG 1957).

Binnen het VBS en het LJAC woedt er een discussie over de legitimatie van de meerkosten van de jeugdzorg boven het jeugd welzijnswerk. Dat het jeugd welzijnswerk het voor een gedeelte met vrijwilligers af kan en minder middelen nodig heeft (zij hoeft kinderen niet van huisvesting, permanente begeleiding en voedsel te voorzien) wordt als argument aangevoerd. Wel bestaat er de zorg dat de jeugdzorg, vanwege het hogere budget aangenamere vrijetijdsbesteding kan organiseren dan het jeugd welzijnswerk en daardoor het jeugd welzijnswerk op oneigenlijke gronden beconcurrereert (VNG 1957).

Groei jeugd welzijnswerk

De uitgebreide subsidieregelingen hebben tot gevolg dat er binnen alle zuilen een aanbod voor jeugd welzijnswerk wordt ontwikkeld. Doelgroep van het jongerenwerk wordt de massajeugd en doel het tegengaan van verwildering en morele verloedering. In eerste instantie verschillen de zuilen nog in de gerichtheid op religieuze vorming. Naarmate de vijftiger jaren vorderen, wordt de levensbeschouwelijke identiteit van het jeugd welzijnswerk steeds verder losgelaten (zie ook Te Poel

1997). De kern vormt het organiseren van activiteiten in vaak een eigen accommodatie waar kinderen en jongeren aan hun eigen ontwikkeling werken in contact met de (vrijwillige) leiding en in contact met elkaar. Vanuit het jeugdwerk wordt ook (materiële) hulpverlening geboden, als het maatschappelijk werk geen onderdeel vormt van het jeugdwerk is er een intensieve samenwerking (Metz 2011, *forthcoming*).³

Van koepel naar steunfunctie

Omdat de financiering van het massajeugdwerk ook via koepelorganisaties loopt, hebben de regelingen tot gevolg dat nu alle aanbieders van jeugdwerk zich landelijk gaan organiseren langs de lijnen van de zuilen (VNG 1957; De Haan en Duyvendak 2002). De koepelorganisaties richten al snel landelijke bureaus op die zich gaan ontwikkelen tot steunfunctie organisaties. De werkzaamheden van de koepels variëren van gemeenschappelijke secretariaatsvoering, consultant werkzaamheden, gezamenlijke belangenbehartiging, aansturing van deelnemende organisaties en natuurlijk het werven en verdelen van de rijkssubsidies (Nijenhuis 1987). Ook houden de koepels zich bezig met deskundigheidsbevordering. Zij geven periodieken uit waarmee mensen hun vak kunnen bijhouden (Nijenhuis 1987). Academics die vrijwilligerswerk doen in clubhuizen en jongerenorganisaties, vertalen recente academische inzichten naar de diverse vakbladen. Jeugdwerkers geven via dezelfde tijdschriften en via congressen en bijeenkomsten aan in hoeverre deze inzichten aansluiten bij hun praktijkervaring (Te Poel 1997).

Sociaal werk opleidingen voldoen niet

De enorme sociale problematiek direct na de Tweede Wereldoorlog brengt de vraag naar gekwalificeerde sociaal werkers in een stroomversnelling. De rijksoverheid reageert met een ruimhartige subsidiering van opleidingen voor maatschappelijk werk. In vijf jaar tijd stijgt alleen al het aantal Katholieke scholen voor maatschappelijk werk van vijf naar elf (Huetting & Schneiders, 1999). Inhoudelijk sluit het opleidingsprogramma niet aan bij de noden van de tijd. Leerlingen vragen zich af wat huishoudonderwijs en het doen van spelletjes met maatschappelijk werk te maken heeft terwijl basisvakken als psychologie ontbreken. Vanaf 1946 kunnen de studenten na een algemeen eerste jaar, kiezen voor een specialisatie, waaronder volksontwikkeling en jeugdwerk. In deze tijd wordt ook het onderwijs voor mannen opengesteld (Ney & Huetting 1989). De algemeen theoretische vorming bestaat uit geestelijk culturele vorming, sociale en economische kennis, juridische kennis en pedagogisch psychologische kennis. Het probleem voor de afdeling volksontwikkeling en jeugdwerk is dat zij geen eenduidige methodiek tot haar beschikking heeft staan. De ' buitenschoolse kultuuroverdracht' en 'goed geleide vrijetijdsbesteding' staan nog in de kinderschoenen, evenals de theorievorming daarover. Rond 1949 kristalliseert het groepswerk zich uit als methode en wordt zij het centrale element van de opleidingen in deze werksoort (Ney & Huetting 1989). Deze vernieuwing van het sociaal werk onderwijs leidt tot een nieuw probleem in de relatie tussen opleiding en praktijk. In de ogen van de geschoolden schiet de aanpak in de praktijk ernstig tekort. De praktijk is achterop geraakt bij wat er op school wordt gedoceerd (Ney & Huetting 1989).

De opleiding voor beroepskrachten is een permanente bron van zorg. Het opleidingsniveau is laag, max 30% heeft een Hbo-opleiding, 20% Mbo en 40% geen. De bestaande scholen voor maatschappelijk werk bieden eigenlijk geen houvast. Om die reden is er in de Tweede Wereldoorlog

³ In deze periode verzorgt het maatschappelijk werk zowel de materiële als de immateriële hulpverlening. De vele specialisaties die wij nu kennen bestaan nog niet.

het opleidingsinternaat Van Brienoord opgericht, samen met de volkshogescholen. Deze opleiding blijkt echter niet levensvatbaar, onder andere doordat andere koepels zich onvoldoende gekend en herkend zien in het opleidingsprofiel. In 1953 volgt een fusie tussen Van Brienoord en de sociaalpedagogische opleiding Middelloo: wat moet resulteren in een brede opleiding voor jeugdwerk, zowel kinderbescherming als clubhuiswerk. Vanwege het toekomstperspectief van de werkers moet deze opleiding aansluiten bij de scholen voor maatschappelijk werk. Het clubhuiswerk wordt in deze tijd gezien als iets dat je niet je hele leven volhoudt. Ook dit stagneert. Vanuit de Katholieke zuil wordt niet meegewerkt en ook het rijksbeleid in zake beroepsonderwijs werkt belemmerend. Halverwege de jaren vijftig ontstaat er een taakafbakening tussen het maatschappelijk werk en het cultureel werk. Onder cultureel werk wordt verstaan 'alle activiteiten gericht op de ontplooiing (vorming en ontwikkeling) van de menselijke persoonlijkheid, als individu en als lid van het gezin en de gemeenschap. Maatschappelijk werk wordt omschreven als de systematische bemoeienis met personen, gezinnen of bevolkingsgroepen die ten doel hebben in bestaande maatschappelijke noden te voorzien of dreigende maatschappelijke noden te voorkomen'⁴ (Neij & Heuting 1989). In 1958 volgt een cursus voor jeugdleiders aan de School voor Maatschappelijk Werk. Opnieuw geven de hogescholen meer aandacht aan het maatschappelijk werk met als gevolg dat de clubhuizen ontevreden blijven over de kwaliteit en de relevantie van de opleidingen. Dit duurt voort tot 1964 (Nijenhuis 1987).

Moeizame methodiekontwikkeling

Onder invloed van de zorg voor de verwildering van de jeugd ontwikkelt de pedagogiek zich razend snel. Vanaf de tweede helft van de jaren vijftig doet het *social groupwork* haar intrede in het clubhuiswerk. Mede onder invloed van Hendriks die het groepswork uit de Verenigde Staten introduceert, wordt het in Nederland de methode om sociale veranderingen in grotere samenlevingsverbanden te begeleiden. Hendriks was hoofd van de afdeling onderzoek en maatschappelijk opbouwwerk van het toenmalige ministerie voor Maatschappelijk Werk (De Haan & Duyvendak 2002). Met behulp van supervisie wordt getracht het *social groupwork* in het clubhuiswerk in te voeren. Het is de bedoeling dat de jeugdleiders in gesprek met de supervisor meer inzicht krijgen in het eigen functioneren en dat van de groep. De introductie van het *social groupwork* leidt tot een pittig debat over de kern van het jeugdwerkzaamheidswerk. Gaat het om de persoon van de jeugdleider of staat de methodiek centraal? Deze discussie is overigens niet uniek voor het jeugdwerkzaamheidswerk (Nijenhuis 1987).

Zowel de uitkomsten van het massajeugdonderzoek als het *social groupwork* bieden het clubhuiswerk zeer beperkt perspectief. Beiden sluiten niet aan bij de dilemma's waarvoor de jeugdwerkzaamheidswerkers zich in praktijk geplaagd zien. Zo helpen de uitkomsten niet om het contact maken met jongeren te verbeteren. Ook valt het niet mee om activiteiten te vinden die aansluit bij de interesses van de jongens en meisjes die de clubhuizen bezoeken. Het op de psychoanalyse gebaseerde concept van de jeugdleider als identificatiefiguur die door een evenwichtig gebruik van de eigen persoonlijkheid tracht inzicht te krijgen in de relaties binnen de groep staat haaks op de grote en wisselend van samenstelling zijnde groepen bezoekers van de clubhuizen waarbij van de leiders vooral organiserend vermogen wordt gevraagd (Te Poel 1987). Veertig jaar later concludeert Te Poel daarover, dat het achteraf makkelijk is om te oordelen. Wellicht hadden de onderzoeksinstituten er misschien beter aan gedaan om het onderzoek te richten op de

⁴ R. Neij (1989). *De organisatie van het maatschappelijk werk*. Zutphen, Walburg Pers, p250. In: Neij & Heuting, (1989).

praktijkproblemen van jeugdleiders en om de verzamelde beelden van deze jeugddeskundigen te analyseren in samenhang met deze praktijkproblemen (Te Poel 1997).

Tussenstand

De opbouw van de verzorgingsstaat geeft een flinke impuls aan de professionalisering van het jeugdwerk. Uitgebreide subsidieregelingen leiden tot een groei van het aanbod van jeugdwerk. Met haar nieuwe omvang kan het jeugdwerk zich steviger positioneren als een eigen deskundigheidsterrein. De nieuwe aanpak van de rijksoverheid om subsidie te verstrekken via tussenkomst van koepelorganisaties, heeft – in combinatie met de subsidiëring van de koepels – tot gevolg dat de aanbieders van jeugdwerk zich verder organiseren. Het realiseren van een eigen opleiding voor jeugdwerk is niet gelukt, verschil van opvatting tussen de diverse koepelorganisaties is daar debet aan. Kritiek op het bestaande curriculum van de brede sociaal werkopleiding leidt tot het instellen van specialisaties, waaronder de specialisatie jeugdwerk. Het bestaan van de specialisatie jeugdwerk lost de problemen van het gebrek aan deskundigheid in het jeugdwerk niet op. Er is nog steeds geen eenduidige theorie noch een methodiek. Onder invloed van de rijksoverheid, opleidingen en koepelorganisaties en de sociale pedagogiek komt er in de jaren vijftig eindelijk aandacht voor de inhoudelijke professionalisering van het jeugdwerk. Het doorvertalen daarvan naar de praktijk van het jeugdwerk is nog lastig. De werkwijzen sluiten niet aan bij de dynamiek van de dagelijkse uitvoeringspraktijk. Het nijpende gebrek aan menskracht belemmert het stellen van scholings- en opleidingseisen.

5. Samen jong zijn 1960 – 1980

De democratiseringsbeweging leidt tot een perspectiefwisseling binnen de beginnende inhoudelijke professionalisering. Emancipatie (en verheerlijking) van de jeugd neemt de plaats in van opvoeden. Voor het eerst wordt er wel een methodiek gevonden die wel aansluit bij de praktijk van het jeugdwerk: de dialoog.

Democratisering

Provo is synoniem voor de jaren zestig en zeventig. De uitwerking is voelbaar in alle geledingen van de Nederlandse samenleving met als resultaat dat de maatschappelijke verhoudingen veranderen (Koopmans 1992). Een hiërarchische maatschappij met voorgeschreven verhoudingen en wijzen van functioneren maakt plaats voor individueel, persoonlijk functioneren. Ouders staan niet meer tegenover hun kinderen, maar er naast. De bevelshuishouding maakt plaats voor de onderhandelingshuishouding (Brinkgreve & De Regt 1990; Van der Linden 1990).

In 1965 wordt het jeugdwerk formeel onderdeel van het welzijnsbeleid en valt zij onder het Ministerie voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk (CRM). De vorming van het ministerie CRM gaat samen met een gewijzigde doelstelling van het welzijnsbeleid. Welbevinden wordt het nieuwe doel. Het gaat om het recht van de mens om creatief bezig te zijn, of in de woorden van Klompe: 'niet het bezit maakt ons vrij, maar het spel' (De Haan en Duyvendak 2002). De aanvankelijke alarmistische geluiden over de verwildering en morele verloedering van de jeugd maken plaats voor beschouwingen waarin kinderen en jongeren als dragers van sociale vernieuwing

worden gezien. De grote opgave voor de naaste toekomst schijnt te zijn: gemeenschappelijk te leren creatief te spelen'.⁵ Zowel binnen als buiten het ministerie is deze inzet omstreden.

Verdwijnen van de pedagogische verhouding

In de eerste helft van de jaren zeventig is het algemeen geaccepteerd dat jeugdigen het zelf uit willen zoeken, zonder bemoeienis van volwassenen. Het 'samen jong zijn' wordt de basis van pedagogische beïnvloeding, in plaats van het vroegere nog niet volwassen zijn (Te Poel 1997). De relaties tussen jongeren onderling staan centraal in dit proces, de relatie tussen jongere en volwassene krijgt een aanvullend karakter. De pedagogische verhouding verdwijnt. Het wordt 'not done' om jongeren te benaderen met een bepaalde bedoeling. Het is principieel fout om in te grijpen in de ontwikkeling van het kind (Hazekamp & van der Zande 1992).

Dialogoog centraal

Omdat er geen visie ontstaat over de wijze waarop jongeren begeleid kunnen worden in hun weg naar emancipatie, wordt de dialoog het belangrijkste methodische concept en hulpmiddel in de pedagogische verhouding. Snel krijgt de dialoog het karakter van een zelfstandig opvoedingsdoel: jongeren moeten opgevoed worden tot de bereidheid en het vermogen om te communiceren (Te Poel, 1997). De jeugdwelzijnswerker krijgt als taak om voorwaarden te scheppen en te ondersteunen. Het begrip jeugdservice doet haar intrede (Hazekamp & van der Zande 1992). In praktijk worden jeugdwelzijnswerkers onzeker over hun rol. Hoe kan je jongeren, zonder hen als volwassene te beïnvloeden, ondersteunen en begeleiden? Heeft het jeugdwelzijnswerk überhaupt nog een pedagogische taak? Jeugdwelzijnswerkers laten de vormende aspecten van hun werkzaamheden voor wat het is en gaan zich volledig op de praktische ondersteuning en organisatie richten (Te Poel 1997). Het praktische gevolg van het loslaten van het opvoedingsideaal is dat de maatschappelijke legitimatie van het jeugdwelzijnswerk als vakgebied gedeeltelijk wordt ondergraven (Te Poel 1997).

Democratisering opleidingen

De democratisering laat diepe sporen na bij de hogere sociale beroepsopleidingen. De kritiek op het onderwijs enerzijds en het welzijnswerk anderzijds vloeit samen binnen de sociale academies: beiden worden ervan beschuldigd slechts tot doel te hebben om het individu aan te passen aan de kapitalistische maatschappij (Neij & Heuting 1989). De opleiding sociaal-cultureel werk, die met veel moeite en onder zware druk van het werkveld is gerealiseerd, gaat volledig plat. De democratisering van maatschappij en cultuur wordt een van de doelstellingen van de opleiding en de opleiding zelf wordt een oefenplaats. Studenten gaan een vijf jaar durende strijd aan over zowel de inhoud van het onderwijs als de aansturing daarvan.

De gevolgen zijn enorm. In 1973 is het contact met het werkveld zoek en zijn zowel studenten als docenten apathisch van de niet aflatende stroom democratiseringsvoorstellen. Veel van wat in de eerste naoorlogse decennia moeizaam als nieuwe deskundigheid is ontwikkeld, wordt in de drang naar verandering en vernieuwing overboord gezet. Wel een succes zijn het werken in werkgroepen, het projectonderwijs en de invoering van thematisch onderwijs waardoor het onderwijs meer samenhang en praktische relevantie krijgt. Ook worden de studenten meer

⁵ Beets, N. (1996). Provocerend gedrag van jongeren, *Dux* 33, 22. Geciteerd uit (De Haan en Duyvendak 2002).

zelfstandig door hun eigen betrokkenheid bij hun leerplan en persoonlijke ontwikkeling (Neij & Heuting 1989).

Een belangrijk resultaat van de democratisering van het hoger onderwijs voor de professionalisering van het jeugdwelzijnswerk is de parttime middelbare beroepsopleiding voor cultureel werk met jongeren. Het voorstel getiteld in 1970 'jeugdleidersopleiding, een middelbare beroepsopleiding cultureel werk' is afkomstig van de jeugdleidersopleiding. De bedoeling van de nieuw te starten opleiding is dat het de leerlingen aanspreekt tot het zich eigen maken van een samenlevingsvisie en hen vormt en traint tot een beroepshouding met ervaringsleren als uitgangspunt. Uitvoering van het plan stuit op het conflict binnen de Hbo-opleiding sociaal-cultureel werk. De opleiding begint ten slotte als zelfstandige driejarige parttime beroepsopleiding. Vanaf 1975 wordt er gestreefd naar verdergaande samenwerking met andere middelbare beroepsopleidingen in een grote scholengemeenschap (Neij & Heuting 1989).

Schaalvergroting in het steunfunctiewerk

Indirect stimuleert het platliggen van de Hbo-opleidingen de landelijke samenwerking binnen het jeugdwelzijnswerk. Gezamenlijk organiseren de koepelorganisaties vanaf 1965 een 'hoofdledertraining', vooral voor die hoofdleders die onvoldoende functioneren. Daarnaast worden er dagen voor uitwisseling en deskundigheidsbevordering georganiseerd (Nijenhuis 1987). Ook vanuit de rijksoverheid wordt deze samenwerking gestimuleerd. Het ministerie CRM krijgt genoeg van het onderhandelen met de vele landelijke koepelorganen en richt in 1969 de Stichting Samenwerkende Landelijke Centrale Organen voor Wijk, Buurt en Clubhuiswerk (SALCO) op. Tussen 1972 en 1978 vinden er opnieuw veel fusies plaats tussen de verschillende koepelorganisaties van de verschillende levensbeschouwingen. De Vereniging GAMMA ontstaat uit de NBV en SALCO. Het resultaat is dat er per werksoort op regionaal en provinciaal en landelijk niveau algemene koepelorganisaties worden gevormd van enige omvang (Nijenhuis 1987; Van der Zant, 2003).

14

Jeugdwelzijnswerk aan banden

De explosieve groei van het sociaal werk, de secularisering en de democratisering van de Nederlandse samenleving en de overtuiging dat het sociaal werk voor iedereen toegankelijk moet zijn (ongeacht levensbeschouwing), zet de organisatie van het sociaal werk onder druk. (Hueting 1989). De rijksoverheid voert de Rijksbijdrage Regeling Sociaal-Cultureel Werk in 1980 in. Het jeugdwelzijnswerk wordt samengevoegd met het opbouwwerk, homowerk en emancipatiewerk en gedecentraliseerd naar de provincies. De provincies krijgen de volledige politieke en bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het jeugdwelzijnswerk (Hueting, 1989; De Haan en Duyvendak 2002). Dat het jeugdwelzijnswerk als aparte beleidscategorie verdwijnt heeft grote gevolgen voor de financiering. De werksoort is geen zelfstandig object meer van beleid waardoor het moeilijk wordt de werksoort te profileren en te legitimeren. De eerste bezuinigingen volgen (Hazekamp & van der Zande, 1992).

Tussenstand

Het rijksoverheidsbeleid bepaalt de groei en de professionalisering van het jeugdwelzijnswerk. De nadruk ligt op inhoudelijke professionalisering. De democratiseringbeweging leidt tot een perspectiefwisseling binnen de beginnende inhoudelijke professionalisering. Emancipatie (en verheerlijking) van de jeugd neemt de plaats in van opvoeden. Voor het eerst wordt er een methodiek gevonden die aansluit bij de praktijk van het jeugdwelzijnswerk: de dialoog. Maatschappelijke

ontwikkelingen hebben ook gevolgen voor de positionering van het jeugdwerk, dat voorzichtig terrein begint te verliezen. Secularisering maakt een einde aan de verzulde organisatie van het jeugdwerk en leidt tot één netwerk van provinciale en landelijke koepelorganisaties. Studenten leggen de opleidingen plat met als gevolg dat het beroepenveld haar moeizaam verkregen grip op het curriculum tijdelijk verliest. Onderwijsvernieuwingen leiden tot meer zelfstandige studenten (en later professionals) en meer aandacht voor praktijkervaring in het onderwijs. De economische crisis kondigt het einde aan van de explosieve groei van de verzorgingsstaat en maakt dat het jeugdwerk haar vanzelfsprekende subsidieaanpraak verliest.

6. Nieuwe zakelijkheid 1980 - 1995

Bezuinigingen ondermijnen de positionering van het jeugdwerk als deskundigheidsgebied. De gewijzigde maatschappelijke opdracht heeft tot gevolg dat het beroepenveld op zoek moet naar nieuwe benaderingen en wijzen van werken.

Bezuinigingen

De oliecrisis van 1973 wijst Nederland op de kosten van de verzorgingsstaat. De verschijning van *Markt van welzijn en geluk* van Hans Achterhuis markeert het definitieve einde van het ontplooiingsideaal van de jaren zestig en zeventig (De Haan & Duyvendak 2002). De nieuwe zakelijkheid (New Public Management) komt centraal te staan als bestuursvorm. Begrippen als effectiviteit, doelmatigheid en doeltreffendheid worden leidend. Omdat ontplooiing oneindig is, evenals bijkomende kosten gaat het welzijnsbeleid meer focussen op voorzieningen voor concrete problemen (De Haan en Duyvendak 2002).

De decentralisatie van het welzijnswerk naar gemeenten wordt versneld voortgezet in combinatie met forse bezuinigingen, vooral op het sociaal cultureel werk. De rijksbijdragen voor de specifieke werkvormen vervallen en een brede uitkering wordt toegevoegd aan het gemeentefonds. In 1992 volgt de Wet op de jeugdhulpverlening, waarmee de jeugdzorg wordt gedecentraliseerd naar de provincies (Huetting, 1989; De Haan en Duyvendak 2002). Gemeenten zijn vrij om te besluiten of zij wel of geen geld besteden aan het jeugdwerk.

Nieuwe doelgroepen en werkwijzen

In de Raamnota jeugdbeleid (1980) en de Regeringsnota jeugdbeleid (1984) schetsen de toenmalige ministers van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) de maatschappelijke situatie van de jongere van dat moment, met als toekomstperspectief een groei naar zelfstandigheid. Bijzondere groepen kinderen en jongeren worden doel van het rijksbeleid, zoals randgroepjongeren, voortijdige schoolverlaters, verslaafde jongeren, langdurig werkloze jongeren en jongeren uit etnische minderheidsgroepen. Gesteld wordt dat jeugdwerk, net als de andere vormen van welzijnswerk, primair bedoeld is om problemen op te lossen (Hazekamp & Van der Zande, 1992; Tilanus 1997; De Haan en Duyvendak 2002). Hoewel de precieze doelen niet als zodanig zijn geformuleerd, is de inzet van het jeugdwerk een combinatie van vrijetijdsbesteding, vorming en hulpverlening. Gezien de gerichtheid op kwetsbare

groepen, neemt de hulpverlening in deze periode een relatief grote plek in. Benodigde werkwijzen in de praktijk worden noodgedwongen, met vallen en opstaan ontwikkeld (Metz 2011, *forthcoming*).

Als gevolg van de democratisering van de jaren 60-70 waarin non-interventie regel was kan het uitvoerend jeugdwelzijnswerk niet terugvallen op beproefde werkwijzen en visies. Met name voor de vormende functie van het jeugdwelzijnswerk en taakopvatting van de jeugdwelzijnswerker heeft dit desastreuze gevolgen: een visie daarop ontbreekt. In het uitvoerende werk stellen jeugdwelzijnswerkers zich afwachtend op met als resultaat dat in praktijk de vormende functie van het jeugdwelzijnswerk verdwijnt. Het beroep van de jeugdwelzijnswerkers verwordt tot beheerder en activiteitenbegeleider en Hbo-professionals worden vervangen door de goedkopere Mbo-professionals (Metz 2011, *forthcoming*).

Steunfuncties in zichzelf gekeerd

De instituties die vanuit het jeugdwelzijnswerk zijn opgezet om een rol te spelen in die benodigde kennisontwikkeling en overdracht zijn zo druk met hun eigen professionalisering dat zij geen tijd hebben voor de ondersteuning van de jeugdwelzijnswerkpraktijk. Onder druk van de bezuinigingen in de jaren tachtig moeten ook de steunfunctieorganisaties vechten voor hun voortbestaan en worden zij gedwongen een flinke slag in professionalisering te maken. Binnen de koepelorganisaties komt in de jaren tachtig de nadruk te liggen op vernieuwing en ontwikkeling van de werksoorten, dit gaat ten koste van de begeleiding van de uitvoering. Parallel hieraan wordt met de Begeleiding Uitvoering Clustervorming de subsidie aan 35 landelijke steunfunctieorganisaties stopgezet. Dit is nog een staartje van het ,met de knelpuntennota in 1974 geschetste kader voor een samenhangend en toegankelijk welzijnswerk. Het duurt tot 1989 voordat deze samenhang in het landelijke steunfunctiewerk wordt gerealiseerd. Daarvoor in de plaats komt het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW). De werkontwikkeling wordt gescheiden van de werkgeversfunctie. Dit laatste wordt ondergebracht bij de MO-groep.⁶ De MO-groep is in diezelfde periode opgericht en fungeert als landelijke werkgeversorganisatie voor de sectoren jeugdzorg, kinderopvang, welzijn en maatschappelijke dienstverlening. In 2002 krijgt zij haar huidige naam. In 1996 richten 17 directeuren van lokale welzijnsinstellingen de vereniging Verdiwel op. De initiatiefnemers hebben behoefte aan een platform om kennis en ervaring uit te wisselen. GAMMA verliest haar overkoepelende taak en heft zichzelf op (Van der Zant, 2003).

Schaalvergroting opleidingen

De sociale beroepsopleidingen hebben jaren nodig om zich te herstellen van de gevolgen van democratisering. Tegelijkertijd krijgen zij verschillende bezuinigingsgolven te verwerken. Naast het verhogen van het collegegeld, zijn dat het vergroten van de klassen, het wegvallen van stage- en werkplekken, bezuinigingen op ondersteunend personeel, bezuinigingen op de huisvesting en interne reorganisaties. Het mag niet baten. Een daling van studentenaantallen leidt tot concurrentie tussen de opleidingen dat uitmondt in een grootschalige onderwijsreorganisatie. De vele individuele Hbo-opleidingeninstituten fuseren tot grote Hbo-instellingen die qua omvang en organisatiestructuur vergeleken kunnen worden met universiteiten (Neij & Heuting 1989).

Onder druk van het ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), de Hbo raad en het NIZW wordt de grote diversiteit aan sociaalagogische opleidingen, waaronder ook jeugdwelzijnswerk, teruggebracht naar vier basisopleidingen (maatschappelijk werk, sociaal-cultureel werk,

⁶ <http://www.canonsociaalwerk.be/nl/details.php?id=20>, geraadpleegd 14/10/2010.

sociaalpedagogische dienstverlening en personeel en arbeid). Het argument daarvoor is dat het sociaal werk dermate aan veranderingen onderhevig is dat toegespitste opleidingen snel achter de feiten aanlopen. De verwachting is dat deze bundeling tot een betere onderwijskwaliteit leidt (Noorda & Voskuhler 1986 Neij & Heuting 1989). Voor het jeugdwelzijnswerk heeft dit tot gevolg dat voor de zoveelste keer een moeizaam tot stand gebrachte opleiding verdwijnt.

De aansluiting van het onderwijsaanbod bij de behoeften van het werkveld blijft een probleem. Getracht wordt de kloof tussen opleidingen en werkveld te dichten door tussen HBO-sectoren en werkveldorganisaties overlegstructuren in het leven te roepen, de zogenaamde beroepenveldcommissies en te werken met de meer instrumentele beroepskwalificaties. Het Centrum Beroeps- en Opleidingsvraagstukken (onderdeel NIZW en nu van Movisie) ondersteunt deze uitwisseling met het ontwikkelen van een beroepenstructuur met vier tot zeven kernberoepen (Neij & Heuting 1989). Begin jaren negentig dreigt de opleiding sociaal-culturele vorming als zelfstandige opleiding te verdwijnen, dit is het gevolg van een daling van studentenaantallen dat samenhangt met de kaalslag in het sociaal cultureel werk. Met de invoering van een deeltijdopleiding en het aanbrengen van een accent op educatie en organisatie wordt getracht het tij te keren (Neij & Heuting 1989).

Academische steunpijler verdwijnt

Ook de sociale pedagogiek, de academische studie die tot nu toe het meeste aandacht heeft besteed aan vraagstukken van het jeugdwelzijnswerk, raakt in crisis. Onder invloed van de postmodernistische kritiek op de verlichtingsidealen zoals de maakbaarheid van de samenleving, de autonomie van het individu en het bestaan van waarheid, ontstaat er binnen de sociaalpedagogiek fundamentele twijfel over de legitimatie van de sociale pedagogiek en haar ambities om pedagogische interventies te ondersteunen (Te Poel 1997). Voortschrijdend inzicht in processen van volwassenwording en jeugdculturen leidt tot de constatering dat adolescentie en volwassenheid sociale constructies zijn die in de tijd en van situatie en cultuur kunnen verschillen. Binnen de sociale pedagogiek dringt het besef door dat er geen universele, eenduidige, normatieve richtlijnen zijn voor de begeleiding van jongeren op weg naar hun volwassenheid (Gillican 1980; De Waal 1989; Sansone 1991; Naber 1992). Maatschappelijke ontwikkelingen leiden tot de vraag welke pedagogische taken er nog resten in een onderhandelingscultuur (Te Poel 1997). Interne reorganisaties doen de rest. Er worden nieuwe vakgroepen gevormd genaamd jongerenstudies of jeugdstudies. De normatief sociaalpedagogische theorievorming wordt vervangen door een sociologisch of sociaalpsychologisch denkkader. Multidisciplinair onderzoek neemt de plaats in van het oorspronkelijke sociaalpedagogisch onderzoek (Mathijs 1993).

Tussenstand

Bezuinigingen ondermijnen de positionering van het jeugdwelzijnswerk als deskundigheidsgebied. Grote delen van het jeugdwelzijnswerk verdwijnen. Het gedeelte dat resteert, moet met minder middelen meer realiseren. Hoogopgeleide professionals worden vervangen door middelbaar opgeleide professionals en ondersteunend personeel. De instituties die vanuit het jeugdwelzijnswerk zijn opgezet om een rol te spelen in de positionering, kennisontwikkeling en kennisoverdracht hebben hun handen vol aan hun eigen professionalisering. Zowel binnen de koepelorganisaties als binnen de beroepsopleidingen vindt schaalvergroting plaats gericht op innovatie, betere afstemming met de beroepspraktijk en kwaliteitsverbetering. Voorlopig is de praktische meerwaarde voor het jeugdwelzijnswerk beperkt, het inrichten van een overlegstructuur tussen sociaalpedagogische

opleidingen en beroepenorganisaties is een belangrijke stap voorwaarts maar valt samen met het verdwijnen van de moeizaam tot stand gebrachte opleiding voor jeugdwelzijnswerk. Hetzelfde geldt voor het verschijnen van de eerste beroepenstructuur voor zorg en welzijn: prima, alleen jammer dat het jeugdwelzijnswerk niet in deze structuur is opgenomen. Ook inhoudelijk vindt er in deze periode een deprofessionalisering plaats. De teloorgang van de welzijnsidealen leiden tot een veranderende maatschappelijke opdracht voor het jeugdwelzijnswerk met als gevolg dat zij weer op zoek naar een nieuwe benaderingen en nieuwe wijzen van werken. De instituties die vanuit het jeugdwelzijnswerk zijn opgezet om een rol te spelen in die benodigde kennisontwikkeling en overdracht zijn druk met hun eigen professionalisering. Het gevolg is dat de uitvoeringspraktijk tracht zelf, bij gebrek aan beter, de benodigde kennis en vaardigheden te genereren. Dit terwijl zij knokt om met steeds minder middelen en in economisch moeilijkere tijden kwetsbare jongeren een perspectief te bieden. De druk op het jeugdwelzijnswerk wordt te groot in verhouding tot haar afnemende draagkracht, het belandt in een zware crisis.

7. Pedagogisch offensief 1995 –

In reactie op diverse problemen binnen het jeugdwelzijnswerk, komt professionalisering van de beroepsgroep hoog op de agenda te staan.

18 *Integraal en positief*

De economische hoogconjunctuur, neoliberalisme en de veiligheidsmaatschappij tekenen de jaren negentig en de start van de 21ste eeuw. Niet voor iedereen groeien de bomen tot in de hemel, de tweedeling in de samenleving groeit (Van Houten 1999; Sennet 2003). Onder de economische hoogconjunctuur worden de sociale professies van links tot rechts hergewaardeerd vanwege hun mogelijke rol in de weinig samenhangende en bovendien zeer snel veranderende samenleving. Wel wordt vastgehouden aan de in de jaren tachtig gestarte zakelijke bestuurstijl. In gemeenten maken de traditionele exploitatiesubsidies plaats voor de budgetsubsidies, waarbij instellingen precies moeten aangeven wat ze met de verleende subsidies hebben gedaan (WRR 2006). Europese wetgeving maakt aanbesteding van welzijnswerk mogelijk.

Het jeugdbeleid krijgt een andere invulling. Het moet integraal zijn en er worden twee speerpunten geformuleerd: (1) het bevorderen van kansen en (2) het voorkomen van uitval (Gilsing, 2005). Omdat het in de uitvoeringspraktijk niet lukt het integrale jeugdbeleid te realiseren (Gilsing e.a., 2003), wordt een herinrichting van de jeugdinfrastructuur voorgesteld. Er komt onderscheid tussen algemeen en preventief aanbod en een specifiek aanbod. Taken worden gebundeld, onderwijs, vrije tijd en opvang gaan samenwerken in brede scholen; opvoeding, preventie en bescherming gaan samen in CJG's en ten slotte een bundeling rondom veiligheid. Het geheel wordt gecomplementeerd met een overleg- en verwijsstructuur (Van Eijck 2007). Deze herindeling heeft vergaande consequenties voor het jeugdwelzijnswerk en met name het jongerenwerk. Ondanks dat het jongerenwerk genoemd wordt als een van de gemeentelijke, preventieve voorzieningen voor alle jongeren en geconstateerd wordt dat het jongerenwerk samenwerkingsrelaties onderhoudt met alle andere relevante partners binnen de jeugdinfrastructuur (Noordaenco 2009), krijgt het jongerenwerk binnen de driedeling geen plaats toegewezen.

In de uitvoering verliest het jeugdwerkzorgwerk haar monopolie op het organiseren van de vrijetijdsbesteding van jongeren. Pilots van de rijksoverheid zoals de programma's Communities that care en Opvoeden en opgroeien in de wijk zijn pogingen om nieuwe aanpakken te ontwikkelen gericht op het voorkomen van probleemgedrag zoals jeugdgedelinquentie en schooluitval (Gilsing 2005). Een voorbeeld van nieuwe methodieken dat in de jaren negentig ontstaan is Thuis op straat (TOS). Daarnaast besteden gemeenten uit ontevredenheid over het aanbod van de vaste jeugdwerkzorgaanbieders, het jeugdwerkzorgwerk massaal uit. Praktisch is het gevolg dat veel werkzorg- en jongerenwerkorganisaties hun kinder- en jongerenwerk verliezen en diverse nieuwe instellingen hun gezichten laten zien aan jongeren en in buurten (Fabri, 2006).

Professionalisering op agenda

Eind jaren negentig van de vorige eeuw komt de professionalisering van het jeugdwerkzorgwerk voor het eerst vol op de agenda te staan. De oorzaak daarvan is meervoudig. Er komen nauwelijks nieuwe jeugdwerkzorgwerkers van het Mbo en Hbo af omdat de opleidingen eind jaren tachtig hebben besloten specifieke jongerenwerkk opleidingen op te heffen en alleen nog brede, algemene werkzorgopleidingen aan te bieden. Daarnaast is de waardering voor het jeugdwerkzorgwerk laag, nieuwe generaties sociale professionals gaan liever aan de slag in verwante beroepen zoals de jeugdverzorging, maatschappelijk werk en de sport dan in het jeugdwerkzorgwerk zelf (Noorda e.a. 2002; Spierings & Steketee 2004). Ook in de dagelijkse uitvoering van het werk verkeert het jeugdwerkzorgwerk in een lastige situatie. Enerzijds wordt er aan het jeugdwerkzorgwerk hoge eisen gesteld terwijl zij anderzijds over onvoldoende kwaliteit en kwantiteit beschikken om aan al deze voorwaarden te voldoen (Van Griensven e.a. 2003; Spierings & Steketee 2004). Tenslotte is de relatie tussen het jeugdwerkzorgwerk en de gemeente vertroebeld geraakt. Onder invloed van het NPM willen gemeenten meer grip op de inzet en meer zicht op de effectiviteit van het jeugdwerkzorgwerk. Jeugdwerkzorgwerkers hebben last van het ontbreken van een heldere visie op het jeugdbeleid en gebrekkige regievoering van de kant van gemeenten. Ook zijn veel gemeenten slechts beperkt bereid om het jeugdwerkzorgwerk te subsidiëren (Fabri eds., 2006).

Om het jongerenwerk te professionaliseren en te profileren, start het NIZW in samenwerking met het Instituut voor Jeugd en Welzijn van de VU, Verdiwel, landelijk ROC-beraad, vertegenwoordiging van het Hbo, en de CMO's het Landelijk Ontwikkelingsproject Jongerenwerk, Innovatie en kwaliteitsverbetering (LOJIK). Concrete resultaten van LOJIK zijn het starten van opleidingen jongerenwerk op Mbo niveau (Fabri 2009), een onderzoek naar de wijze waarop jongeren hun vak bijhouden (Fabri 2007), het door het hele land bestaan van kwaliteitcirkels waarin jongerenwerkers samen komen om uit te wisselen en voeding te leveren voor methodiekontwikkeling en ten slotte het verschijnen van de publicatie *Jongerenwerk stand van zaken en perspectief* (Fabri eds. 2006) (LOJIK 2004, 2005). Daarnaast wordt er vanuit LOJIK een krachtige lobby gevoerd voor het jongerenwerk. Dit resulteert reeds in 2004 tot de oprichting van een eigen beroepsvereniging voor jongerenwerk, Bv Jong en het verschijnen van een competentieprofiel van de jongerenwerker in 2008 (Dam & Zwicker 2008).

Schaalvergroting en professionalisering steunfuncties

Rond de millenniumwisseling vindt er in het provinciale en landelijke steunfunctiewerk een schaalvergroting en professionaliseringslag plaats. In het steunfunctiewerk wordt een bedrijfsmatige aanpak geïntroduceerd en gaat er meer vraaggericht en output gestuurd gewerkt worden. Een herijking van de rol van de provincie leidt tot fusie van een deel van de steunfunctie organisaties in

de breed georiënteerde centra voor maatschappelijke ontwikkeling (cmo). De cmo's hebben als opdracht de samenhang in de sociale infrastructuur te versterken (Pasmaan & Verhaar 2004). De overige provinciale steunfunctieorganisaties verdwijnen. Voor het NIZW, dat zich heeft ontwikkeld tot het landelijke kennisinstituut voor zorg en welzijn, valt het doek in 2007. Het NIZW fuseert samen met een zevental andere kennisinstellingen tot drie nieuwe instituten met een eigen kennisdomein. Het Nederlands Jeugdinstituut krijgt tot taak zich te richten op de kwaliteitverbetering van de zorg en dienstverlening aan jeugdigen en hun opvoeders.⁷ Met de marktwerking en de aangekondigde bezuinigen voor 2011 en verder komen nu ook de cmo's financieel onder druk te staan (Boss & Metz 2010). Hun werkzaamheden worden in toenemende mate overgenomen door Hbo-instellingen, commerciële bureaus en specialistische steunfunctie organisaties zoals het Nederlands Jeugdinstituut.

Terwijl het steunfunctiewerk bezig is met een professionaliseringsslag, nemen de eisen aan professionalisering toe. In de jeugdzorg is er een ontwikkeling gaande naar *evidence based* werken. Binnen het jeugd welzijnswerk leidt dit tot een debat over welke vorm van professionalisering het meest recht doet aan de eigenheid van het jeugd welzijnswerk. Spierts (2005) wijst erop dat de diversiteit aan verschijningsvormen en praktijken van de het sociaal-culturele professies, die overigens noodzakelijk zijn om de dynamiek van samenleving enerzijds en doelgroepen van de professies anderzijds te blijven volgen, op gespannen voet staan met een 'omvattende professionaliseringstrategie'. De *community* gerichte aanpak van *Thuis op straat* vraagt een heel andere werkwijze en dus professionaliseringsproces dan het op het individu gerichte straathoekwerk. Tegelijkertijd kan het jeugd welzijnswerk de beweging naar *evidence-based practice* niet negeren. Opleidingen geven aan behoefte te hebben aan kennis over jongeren en methodieken om toekomstige jeugd welzijnswerkers goed op te kunnen leiden. Aanbieders hebben behoefte aan inzicht in de (on)mogelijkheden van hun aanbod en handvatten om hun producten door te ontwikkelen. Ten slotte wil de overheid inzicht in de besteding van de publieke middelen (Metz & Sonneveld 2010).

Lokale initiatieven tot professionalisering

Een tweede golf van professionalisering van het jeugd welzijnswerk volgt. Deze keer zijn het de (grote) steden en lokale aanbieders die het voortouw nemen. In Rotterdam neemt de centrale stad de regie in het samen met aanbieders van jongerenwerk en deelgemeenten opstellen en uitvoeren van een kwalitatieve en kwantitatieve kwaliteitsimpuls van het jongerenwerk. Onderdeel daarvan zijn de ontwikkeling van de Rotterdamse methodiek jongerenwerk, de gefaseerde aanstelling van 50fte nieuwe jongerenwerkers, een beoordelingsprogramma (assessment) voor alle Rotterdamse jongerenwerkers, deskundigheidsbevordering van zittende jongerenwerkers, de ontwikkeling van een nieuwe leerlijn jongerenwerk op zowel Mbo als Hbo niveau en het monitoren van de resultaten (JOS 2009). De gemeente Utrecht stelt najaar 2009 een externe onafhankelijke visitatiecommissie jongerenwerk in om advies te krijgen over de wijze waarop de effectiviteit van het jongerenwerk en daarmee het maatschappelijk rendement vergroot kan worden (Valkenstein 2009).

In Amsterdam slaan aanbieders en opleidingen de handen ineen en richten Youth Spot op, het onderzoek en praktijkcentrum voor jongerenwerk (Youth Spot 2007). De gemeente Amsterdam laat in 2009 het project Kwaliteitsprofilering en Effectmeting uitvoeren. De publicatie *Het effect van effectmeting* biedt inzicht in de mogelijkheden om met de methode *Social Return On Investment* de

⁷ <http://www.nizw.nl/> Geraadpleegd: 22 oktober 2010.

resultaten van het jongerenwerk te meten (OSA 2010). Youth Spot heeft een handreiking ontwikkeld om de communicatie tussen financier, aanbieder en uitvoerders beter vorm te geven, getiteld *Goed jongerenwerk vergt goed gesprek* (Abdallah e.a. 2010). Naar aanleiding van dit project is er binnen de stad Amsterdam een brede ad hoc werkgroep gevormd, getiteld Amsterdams Jongerenwerk Nieuwe Stijl, om voor de stad Amsterdam een gemeenschappelijk kader voor het jongerenwerk te formuleren dat gedragen wordt door zowel de lokale overheid (stadsdelen en centrale stad) als de aanbieders van het jongerenwerk (Dmo 2010).

Ook buiten de grote steden wordt hard gewerkt aan de innovatie en kwaliteitsverbetering van het jongerenwerk. Hier zijn het meestal de jongerenwerk- en brede welzijnsinstellingen die het initiatief nemen. In Maastricht neemt de brede welzijnsorganisatie Trajekt het voortouw in het ontwikkelen van innovatieve projecten zoals Droomjongeren, een gecombineerde aanpak voor leren en werken om schooluitval en jeugdwerkloosheid te voorkomen. Daarnaast zorgt Trajekt via het initiëren van onderzoek en het organiseren van themabijeenkomsten voor kennisontwikkeling en kennisdisseminatie. De Twern is een tweede belangrijke innovator van het jongerenwerk. Zij biedt jongerenwerk aan in negen gemeenten in de provincie Brabant en specialiseert zich daarnaast in methodiekontwikkeling in het jongerenwerk. Ook heeft De Twern in samenwerking met Divers uit Den Bosch en Public Consultancy in Tilburg, TRILL ontwikkeld. TRILL is een systeem voor sturing, uitvoering, meting en verantwoording van welzijnswerk.

Ter profilering van het jeugd welzijnswerk komt de MO-groep met de publicaties *Sterk jongerenwerk. Jongerenwerkers weten hoe de hazen lopen* (2009) en *De staat van professioneel jeugd en jongerenwerk anno 2009* (Noorda 2009). Onhandig voor de positionering van het jeugd welzijnswerk is dat de MO-groep een andere taakopvatting uitdraagt dan in het in samenwerking met de MO-groep ontwikkelde competentieprofiel van het jongerenwerk uit 2008.

Tussenstand

Professionalisering wordt een expliciet thema binnen het jeugd welzijnswerk. Reden daarvoor is het gebrek aan deskundigheid aan de ene kant en een onduidelijke positionering aan de andere kant (het jeugd welzijnswerk heeft geen eigen plek gekregen in de herindeling van de jeugdinfrastructuur en er zijn nieuwe spelers op de markt die pretenderen hetzelfde type werk te doen). De landelijke steunfunctie organisatie neemt in samenwerking met de provinciale steunfuncties het initiatief voor een professionaliseringstraject. Met de oprichting van een beroepsvereniging en het opstellen van een competentieprofiel wordt gewerkt aan de positionering van het jongerenwerk. Via uitwisseling tussen jongerenwerkers in kwaliteitscirkels is gewerkt aan deskundigheidsbevordering en methodiekontwikkeling. Achter de schermen vindt er in het steunfunctiewerk, net als eerder binnen de sociaalagogische opleidingen een schaalvergroting plaats. Deze kwaliteitsimpuls is onvoldoende om de stap naar de nieuwe norm in de sociale sector Evidence Based Practice te maken. Een tweede professionaliseringsgolf volgt, deze keer vanuit lokale overheden en individuele welzijnsorganisaties. Het welzijnswerk is dermate geprofessionaliseerd en gespecialiseerd dat de overgebleven kennis- en steunfunctie organisaties over te weinig specifieke expertise van voldoende kwaliteit beschikken. Een schrijnend voorbeeld hiervan is de publicatie van Sterk jongerenwerk. Jongerenwerkers weten hoe de hazen lopen (2009) dat een andere taakopvatting uitdraagt dan het mede door dezelfde organisatie ontwikkelde competentieprofiel.

8. Conclusie: Op zoek naar een goede maat

Het jeugdwelzijnswerk ontstaat als binnen de samenleving de behoefte groeit aan professionele begeleiding van kinderen en jongeren in hun vrije tijd. Tot aan de Tweede Wereldoorlog wordt het jeugdwelzijnswerk gefinancierd vanuit het particulier initiatief en heeft het een beperkte omvang. De eerste samenwerkingsverbanden worden opgericht en er zijn plannen voor een eigen opleiding omdat de bestaande sociaal werk opleidingen niet aansluiten bij de uitvoeringspraktijk.

De komst van de verzorgingsstaat betekent in eerste instantie een enorme impuls voor de positionering van het jeugdwelzijnswerk, dat in omvang groeit en over de middelen beschikt om zichzelf verder te organiseren (inclusief de deskundigheidsbevordering). In tweede instantie gaan de herstructureringen van de verzorgingsstaat en bezuinigingen vaak gepaard met het ondermijnen van de positie van het jeugdwelzijnswerk. De ondersteunende pijlers van het jeugdwelzijnswerk, de opleidingen en steunfunctie organisaties, professionaliseren zelf met als gevolg dat zij vanwege hun nieuwe schaalgrootte grotendeels hun inhoudelijke betekenis voor het jeugdwelzijnswerk verliezen. Het duurt tot aan het begin van de eenentwintigste eeuw voordat professionalisering als thema op de agenda van het jeugdwelzijnswerk komt te staan en er een beroepsvereniging wordt opgericht en een competentieprofiel wordt ontwikkeld.

Ook de inhoudelijke professionalisering, de deskundigheidsontwikkeling van het jeugdwelzijnswerk, verloopt moeizaam. Dat de professionele begeleiding van kinderen en jongeren specifieke deskundigheid vraagt, staat al snel buiten kijf. Het duurt evenwel driekwart eeuw voordat er enig zicht is op een eigen deskundigheidsdomein. De realisatie daarvan is moeizaam doordat jeugdwelzijnswerk een relatief klein vakgebied is waardoor spanning bestaat tussen het beschikken over voldoende schaalgrootte om de benodigde kwaliteit te bieden terwijl zij tegelijkertijd specialistisch genoeg moet zijn om te kunnen aansluiten bij de specifieke beroepspraktijk. Vervolgens blijft de inhoudelijke ontwikkeling traag verlopen. Maatschappelijke ontwikkelingen – bemiddelt via het overheidsbeleid - leiden tot wisselende opdrachten aan het jeugdwelzijnswerk. Daardoor vraagt inhoudelijke ontwikkeling van het vakgebied permanente aandacht. Deze aandacht is moeizaam te realiseren vanwege de zo juist omschreven spanning tussen omvang en specialisatie. De professionalisering van de professionalisering leidt ten slotte tot het verlies van de steunpijlers enerzijds en hogere eisen aan de inhoudelijke ontwikkeling (*Evidence Based Practice*) anderzijds.

Bij de start van de 21ste eeuw zijn gemeenten en individuele jeugdwelzijnswerk aanbieders voor de professionalisering van het jeugdwelzijnswerk grotendeels op zichzelf aangewezen. De vele en het succesvolle karakter van de initiatieven doen vermoeden dat na 140 jaar professionalisering van het jeugdwelzijnswerk, eindelijk de goede maat is gevonden.

9. Bronnen

Bervoets, L. (1994). *Opvoeden tot sociale verantwoordelijkheid. De verzoening van wetenschap, ethiek en sekse in het sociaal werk in Nederland rond de eeuwwisseling*. Amsterdam: Stichting beheer IISG.

Bijlsma, J. & H. Janssen (2008). *Sociaal werk in Nederland*. Bussum: Coutinho.

Boutellier, J.C.C. & B.A.M. Van Stokkum, (1995). Consumptie van veiligheid, van verzorgingsstaat tot veiligheidsstaat. *Justitiele verkenningen*, 21, 5, 96-111.

Brinkgreve, C. & A. de Regt (1990). Het verdwijnen van de vanzelfsprekendheid. *Jeugd en Samenleving*, 11, 324-333.

Dam, C. van & N. Zwikker (2008). *Jongerenwerker*. Utrecht: Movisie.

Dmo (2010). Beleidskader Amsterdams Jongerenwerk Nieuwe Stijl. 'Van streetcornerwork tot talentontwikkeling'. Amsterdam: Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, gemeente Amsterdam.

Doorn, M. van e.a. (2008). *Jeugdbeleid in Amsterdam; Vrijtijdsbesteding voor jongeren. De stadsdelen vergeleken*. Amsterdam: Rekenkamer Stadsdelen.

Drenth, A. van (1991). *De zorg om het philipsmeisje*. Zutphen: Walburg pers.

Du Bois-Reymond, M. & F. Meijers (1987). Inleiding. Een oriëntatie. In: Meijers, F. & M. Du Bois-Reymond eds. *Op zoek naar een moderne pedagogische norm. Beeldvorming over de jeugd in de jaren vijftig: het massajeugdonderzoek (1948-1952)*.

Eijck, S. van (2007). Koersen op het kind. Sturingsadvies deel 1, Operatie Jong. Den Haag: projectbureau operatie jong.

Fabri, W. eds. (2006). *Jongerenwerk. Stand van zaken en perspectief*. Amsterdam/Utrecht, SWP/NJi.

Fabri, W. (2007). *Hoe houden jongerenwerkers hun vak bij. Onderzoek naar de professionalisering van jongerenwerkers*. Utrecht: NJi.

Fabri, W. (2007a). Startnotitie Kenniskring kwaliteit tiener en jongerenwerk. Utrecht: NJi.

Fabri, W. (2009). Jongerenwerker moet voldoen aan steeds hogere eisen. Professionalisering van het jongerenwerk. *JeugdenCo Kennis*, 01, 2009.

Gillican, C. (1982). *In a different voice. Psychological theory and women's voice*. Cambridge: Harvard University Press.

Gilsing, R., H. Koops & E. Zeijl (2003). *Beleid in de groep. Voortgang en uitkomsten van lokaal jeugdbeleid*. Den Haag: SCP.

Gilsing, R. (2005). *Bestuur aan banden. Lokaal jeugdbeleid in de greep van nationaal beleid*. Den Haag: SCP.

Griensven, R. van & K. Smeets (2003). *Jeugd en jongerenwerk in Nederland, huidige stand van zaken vanuit gemeentelijk perspectief*. Den Haag: VNG.

Haan, I. de & J.W. Duyvendak (2002). *In het hart van de verzorgingsstaat: het Ministerie van het Maatschappelijk Werk en zijn opvolgers (CRM, WVC en VWS), 1952–2002*. Zutphen: Walburg Pers.

Harmsen 1961, *Blauwe en rode jeugd. Ontstaan, ontwikkeling en teruggang van de Nederlandse jeugdbeweging tussen 1853 – 1940*. Assen: Van Gorcum.

Hazekamp, J.L. & I. van der Zande (1992). *Het jongerenwerk in hoofdlijnen*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.

Houten, D.J. van (1999). *De standaard mens voorbij*. Utrecht: De Tijdstroom.

Heuting, E. (1989). *De permanente herstructurering in het welzijnswerk*. Zutphen: Walburg Pers.

24 Hueting, E. & P. Schneiders (1999). *Van Sint Marta tot Fontys. 60 jaar sociaal-agogisch onderwijs*. Tilburg: Fontys Hogescholen.

Jansen, P. P., M. Lunenberg & H. Vossen (1989). *Van beschermelingen tot actief deelnemende jongeren: continue vernieuwing in jeugdzorg en vormingswerk in Maastricht (1915) 1935-1955*. Letterenwinkel Utrecht & Geschiedeniswinkel Groningen.

JOS (2009). *Klassewerkers! Een plan voor vakbekwaam jongerenwerk*. Rotterdam, Jeugd Onderwijs en Samenleving, gemeente Rotterdam.

Koopmans, R. (1992). Van provo tot rara. Nieuwe sociale bewegingen en het Nederlandse politieke systeem. In Duyvendak, J.W. e.a. eds. *Tussen verbeelding en macht. 25 jaar nieuwe sociale bewegingen in Nederland*. Amsterdam: SUA.

Linde, M. van der (2007). *Basisboek geschiedenis sociaal werk in Nederland*. Amsterdam: SWP.

LOJIK (2003). Terugblik 2003 en concept werkprogramma 2004. Utrecht.

LOJIK (2004). Terugblik 2004 en concept werkprogramma 2005. Utrecht.

Mathijs, M. (1993). *Mythe van de jeugd 2. Beleid en interventie*. Groningen: Wolters-Noordhof.

Meilof, J. (1999). *Een wereld licht en vrij. Het culturele werk van de AJC 1918-1959*. Amsterdam: IISG.

Metz, Judith (2009). 'Over burgerparticipatie, welzijnsbeleid en de Wmo. Historiografie van de werksort maatschappelijk activeringswerk'. In: *Journal of Social Intervention*, 18, 2, p61-83.

Metz, J. (2011, *forthcoming*). *Jongerenwerk als sociaalagogisch beroep*. Amsterdam: SWP.

Metz, J. & J. Sonneveld (2010). *Projecthandleiding portfolio jongerenwerk, aflevering De Inloop*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.

Naber, P (1992). *Vriendschap onder jonge vrouwen*. Amersfoort: Acco.

Ney & E. Hueting (1989). *De opbouw van een sociaal-agogische beroepsopleiding 1899-1989*. Zutphen: Walburg pers.

Nijenhuis, Herman (1987). *Werk in de schaduw. Club en buurthuizen in Nederland, 1892-1970*. Amsterdam: IISG.

Noorda, J. & D. Vosskuhler (1986). Een opleiding voor jongerenwerkers. In: Veenbaas, R. e.a. *Jongeren op straat. Jongerenwerk in de jaren tachtig*. Den Haag: VUGA.

Noorda, J., Marien van Schijndel en Henk Spies (2002). Jongerenwerk: Hobbyisme of professie. In: Hortulanus e.a. *Sociaal Debat deel 8, Ontmoeting, ontspanning en ontplooiing*. Utrecht: Elsevier.

Noorda en Co (2009). De staat van professioneel jeugd en jongerenwerk in Nederland anno 2009. Utrecht: MO groep.

Oudenaarden, J. e.a. (1995). *Met brede vleugelslagen: de geschiedenis van 75 jaar Instituut voor de Rijpere jeugd en zijn clubhuizen "De Arend" en "De Zeemeeuw", 1920 – 1995*. Rotterdam: Phoenix & Den Oudsten Uitgevers.

Pasman, H. & E. Verhaar (2004). *Sociale resultaten door provinciaal beleid*. Den Haag: IPO.

Perquin, N. (1954). De problematiek van de jeugdleider, inleiding. *Dux*, 31, 88-102.

Poel, Y. te (1997). *De volwassenheid voorbij. Professionalisering van het jeugdwerk en de crisis in de pedagogische verhouding 1945-1975*. Leiden: DSWO Press.

Poel, Y. Te (1997). Jeugdleiders tussen massajeugd en moeilijk opvoedbaren. De onmogelijke pedagogiek in het clubhuiswerk. In: Meijers, F. & M. Du Bois-Reymond eds. *Op zoek naar een moderne pedagogische norm. Beeldvorming over de jeugd in de jaren vijftig: het massajeugdonderzoek (1948-1952)*.

Sansone, L. (1991). *Schitteren in de schaduw. Overlevingsstrategieën, subcultuur en etniciteit van Creoolse jongeren uit de lagere klasse in Amsterdam 1981-1990*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Selten, P., C. Adriaanse & B. Becker. (1996). *Af en toe met pa en moe .. De speeltuinbeweging in Nederland 1900-1995*. Utrecht: De Tijdstroom.

Sennet, R. (2003). *Respect in a world of inequality*. Norton: New York.

Spierts, M. (2005). Een 'derde' weg voor de sociaal-culturele professies. *Sociale Interventie*, 1, p13 – 21.

Spierings, F. & M. Steketee (2004). Jongerenwerk op het spoor van nieuwe groepen. *Tijdschrift voor Sociale Interventie*, 13 (1), 31-44.

Tilanus, C.P.G. (1997). *Jeugdbeleid*. Amsterdam: SWP.

TOS Centraal (2009). Jaarverslag 2009. Stichting Thuis op straat centraal.

Valkenstein, M. e.a. (2009). *Jongerenwerk verbindt. Rapportage visitatie jongerenwerk Utrecht*. Utrecht: gemeente Utrecht.

VNG (1957). De gemeente en het jeugdwerk. Overzicht van de verschillende vormen van het jeugdwerk en de mogelijkheden tot subsidiering daarvan door de gemeenten.

Waal, M. de (1989). *Meisjes, een wereld apart*. Amsterdam: Boom.

Youth Spot (2007). Bedrijfsplan 2008-2010. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.

Zant, P. van der (2003). *Van bondgenoot naar professioneel adviseur. Meer dan vijftig jaar begeleiding en advisering van het sociaal-cultureel werk*. Utrecht: Vereniging steunfuncties welzijn.